

Pravica do zasebnosti pri izvajanju policijskih pooblastil - analiza percepcije policijskih šefov¹

Branko Lobnikar² in Alenka Lobnikar³

V prispevku avtorja analizirata pomen pravice do zasebnosti z vidika izvajanja policijskih pooblastil. V uvodnem delu je opisano zgodovinsko ozadje razvoja področja človekovih pravic in z njimi povezana pravica do zasebnosti. Sledi natančna predstavitev pravne ureditve tega področja, vključno s sodno prakso sodišč. Za potrebe mednarodne primerjave so v tekstu prikazani primeri ameriškega Vrhovnega sodišča, Evropskega sodišča za človekove pravice in primeri slovenske sodne prakse. Pravica do zasebnosti je analizirana skozi prizmo policijskih pooblastil, ki najintenzivneje in najpogosteje posegajo v ustavno zagotovljeno pravico do zasebnosti. V empiričnem delu prispevka avtorji predstavljajo in interpretirajo rezultate raziskave, ki so jo izvedli na vzorcu komandirjev policijskih postaj (n = 53) in na vzorcu študentov varstvoslovja (n = 65). Rezultati raziskave kažejo, da policijski šefi v visoki meri razumejo pravico do zasebnosti kot z ustavo varovano pravico posameznika, saj so bili v večini analiziranih primerov zelo kritični do posegov policije (in policistov) v zasebnost posameznika, pri čemer dajejo prednost teritorialni zasebnosti, kot najbolj ranljiva pa se je izkazala pravica posameznika do komunikacijske zasebnosti.

Ključne besede: človekove pravice, zasebnost, teritorialna zasebnost, komunikacijska zasebnost, informacijska zasebnost, policijska pooblastila, policija, varstvoslovje

UDK: 342.72/.73 + 351.74/.76

1 Uvod: zasebnost, krhka posameznikova pravica v sodobni družbi

Pravico do zasebnosti sestavljajo svoboda, možnost samoodločanja in avtonomija. S temi prvinami zasebnost posameznikom omogoča osebno, politično in družbeno emancipacijo. Skozi zgodovino se je zasebna sfera premaknila iz življenjske nujnosti na področje svobode ter s tem postala vrednota. Zasebnost je pomembna predvsem z vidika svobode posameznika, saj temu omogoča svobodno odločanje pri vzpostavitvi meje med njim kot posameznikom in drugimi. Kovačič (2006) ugotavlja, da je posameznik varen in skrit pred svetom na dva načina: pred vplivi sveta in tako da postane viden v svetu. Pri zasebnosti gre torej v bistvu za filtriranje pretoka informacij z obeh strani. Dojemanje posameznika kot podrejenega kakršnemu koli nadindividualnemu sistemu je v veliki meri premoderno razmišljanje, ki zanika rezultate individualizacije v času po protestantizmu oziroma razsvetljenstvu. Slednje je še

posebej pogosto pri osebah, ki se odločajo za tradicionalistične, z močjo povezane poklice, kot je na primer poklic policista. Preiskave, ki jih opravijo delavci policije, lahko preidejo tudi v nezakonit ali nesorazmeren poseg v različne vrste človekovih pravic. Slednje se pogosto dogaja ravno na področjih, ki so vezana na zasebnost posameznika. Čeprav so policijska pooblastila in druge pristojnosti varnostnih organov zapisani v različnih zakonskih in podzakonskih aktih, še ne pomeni, da je normativna ureditev tega področja zadostna za zagotavljanje spoštovanja zasebnosti posameznika. Ključna zahteva je, kot ugotavlja Klemenčič (2002), v zavedanju policije, da človekove pravice niso nekaj, kar ovira njeno delo, in da niso nekaj, kar je bilo policiji vsiljeno od zunaj, ampak da so integralni, če ne celo najpomembnejši del njenih nalog in odgovornosti. Zavedanje pa ni nekaj, ker bi bilo mogoče ukazati ali predpisati z zakonom, temveč ga je mogoče ustvariti le v procesu upravljanja (varnostne) kulture znotraj policijske organizacije pa tudi širše v družbi.

Opredelevanje zasebnosti je vprašanje, pri katerem se vedno znova krešejo meje. Gre predvsem za to, kje potegniti mejo med zasebnim in javnim. Vzrok za »šibko« definicijo pravice do zasebnosti lahko iščemo tudi v koliziji drugih pravic z zasebnostjo, saj gre v bistvu za vprašanje hkratnega uveljavljanja posameznih pravic. Tako tudi informacijski komisar Velike Britanije Richard Thomas (Caharijas, 2006) poudarja, da »pravica biti anonimen ni tako absolutna, kot se

¹ Avtorja se zahvaljujeva mag. Goranu Klemenčiču za nasvete pri pisanju prispevka.

² Dr. Branko Lobnikar je izredni profesor za področje upravljanja varnostnih organizacij na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru.

³ Alenka Lobnikar, diplomirana varstvoslovka, specialistka policijskega menedžmenta.

morda zdi na pravi pogled. Če ste terorist, nočem, da ste anonimni. Če ste prevarant ali kradete identitete drugih ljudi, je vaša anonimnost s stališča družbe nezaželena.« Razumevanje pravice do zasebnosti lahko pojasnimo tudi z različnim dojemanjem njene vsebine; dojemanje se razlikuje tako med posamezniki kot tudi glede na družbeni kontekst. Nujno je poudariti, da so pravice enega omejene s pravicami drugih, in kadar pride do nasprotja med nosilci pravic, govorimo o njihovi koliziji. Če vzamemo primer, ko delodajalci poseganje v komunikacijsko zasebnost zaposlenih⁴ upravičujejo s tem, da zaposleni uporabljajo opremo, ki je last podjetja, in tako v ospredje postavljajo pravico razpolaganja z lastnino pred pravico posameznika do zasebnosti, lahko vidimo, da je tolmačenje pravice do zasebnosti odvisno od konteksta oziroma akterjev v neki situaciji. Za razrešitev omenjene kolizije pride v poštev samo tehtanje pravic, ki so v igri (Šinkovec, 1997), torej uporaba načela sorazmernosti in tehtanja. V Sloveniji je načelo sorazmernosti med nekim ravnanjem in ukrepom državnih organov v teoriji in praksi opredeljeno kot ustavno načelo. *Prepoved preseganja* je vključena v pojmovanje pravne države ter pomeni merjenje in omejevanje državne moči nasproti pravici posameznika. V praksi to pomeni za vsak ukrep nujnost tehtanja osebnih in dejanskih okoliščin posameznega primera, razrešitev vprašanja, ali ukrep ni v nesorazmerju s pomenom posameznikovega dejanja in intenzivnostjo suma, da je bilo kaznivo dejanje storjeno, in ali se namen zakona ne more doseči z blažjim ukrepom (Šinkovec, 1997: 92). Pri presoji se upoštevata tako zakon kot konkreten primer. Zato so nekateri prepričani (na primer Wagner DeCew, 1997; cit. v Kovačič, 2006: 39), da zasebnosti pravzaprav sploh ni, ampak gre za pojem, za katerim se skrivajo različne bolj ali manj nepovezane pravice. Opredeljevanje pravice do zasebnosti oziroma njenega obsega je torej lahko precej arbitrarno. V bistvu ne gre za določitev absolutne meje, kaj in kdaj omenjena pravica obstaja, ampak za iskanje ravnotežja med interesi posameznika nasproti družbi.

Zasebnost posameznika je kompleksen pojav, ki se je z razvojem človeštva čedalje bolj razširjal na nova področja. Zasebnost je mogoče razumeti kot področje »umikanja« posameznika, da ohranja svojo individualno enkratnost. Bistveni kriteriji, ki pomembno vplivajo tudi na policijsko delo na tem

področju, so: (a) pravica do osebne avtonomije, (b) pravica posameznika, »da se ga pusti pri miru«, (c) pravica do zasebnega življenja, (č) pravica do nadzora informacij o samem sebi, (d) pravica do omejitve dostopa do osebnih podatkov, (e) pravica do izključnega nadzora dostopa do zasebne sfere, (f) pravica do najmanjšega mogočega posega v zasebnost, (g) pravica do pričakovanja zaupnosti, (h) pravica do intimnosti in (i) pravica do tajnosti (Klemenčič, Kečanović, Žaberl, 2002). Kot poudarja Klemenčič (2005), ne smemo pozabiti, da pravica do zasebnosti ni vezana samo na lastnino ali prostore, ampak ščiti posameznika, ki v določenem prostoru in času pričakuje svojo zasebnost. Zasebnost je treba utemeljeno pričakovati, kar se določa z (družbeno determiniranimi) kriteriji. Z ogromnim razmahom informacijske tehnologije v 20. stoletju pa je vprašljiva tudi zasebnost komuniciranja po svetovnem spletu. Na človekovo zasebnost lahko gledamo tudi kot na območje njegovega bivanja, vključno s celoto njegovih ravnanj, občutij in razmerij. Ustvarja in vzdržuje si ga sam ali s svojimi najbližjimi, pri tem pa je pomembno, da v njem biva z občutkom varnosti pred vdorom javnosti ali kogar koli nezaželenega (Zupančič, 1996). Podobno meni tudi Kovačič, ko povzema Šelihovo, ki pravi, da »zasebnost posamezniku omogoča, da najde samega sebe, s čimer postaja avtonomen, kar pa mu omogoča, da konstruktivno sodeluje z drugimi in se vključuje v družbo« (Kovačič, 2006: 42). Torej je zasebnost pomembna tudi z vidika celotne družbe. Opredelili bi jo lahko kot nekakšno družbeno pravico, saj se splošni interes kaže prav prek posameznikovega. Warrena in Brandeis sta že ob koncu 19. stoletja opozorila na razvojno komponento pravice do zasebnosti (Kovačič, 2006: 48–49). Avtorja sta zagovarjala tezo, da pravica do zasebnosti nastane kot posledica družbenega razvoja neke skupnosti, pri čemer veliko včasih zasebnih stvari postane stvar javnega oziroma družbenega. Zato se z razvojem družbenega pojavi tudi potreba po sodnem varstvu posameznikove zasebnosti. Tako se hkrati z razvojem družbe jasno (pravno) opredeljuje tudi zasebnost; avtorja pravita, da pravica do zasebnosti izvira iz naravnega prava.⁵

⁴ Poseganje v (komunikacijsko) zasebnost zaposlenih je lahko tudi ena od oblik trpinčenja (mobinga) na delovnem mestu. Dolinarjeva in sodelavci v raziskavi o trpinčenju na delovnem mestu v Sloveniji ugotavljajo, da okoli sedem odstotkov respondentov raziskave poroča o vdiranju v njihov računalnik, takšno vedenje pa se povezuje tudi z drugimi kršitvami posameznikove zasebnosti, kot so na primer širjenje govoric, kritiziranje in norčevanje iz posameznikovega zasebnega življenja ter podobno (več o tem v Dolinar, Jere, Meško, Podbregar, Eman, 2010: 278–279).

⁵ Prof. Slobodan Perović pravi, da je »naravno pravo univerzalno in občeloveško, ne ozira se na nacionalnost in raso, ker so vsi ljudje pred naravo enaki. Naravno pravo je nadpozitivno, primarno in izvirno. V primerjavi s pozitivnim pravom je naravno pravo popolno, idealno, idejno in je, filozofsko gledano, absolutno. Načela naravnega prava so deloma inkorporirana v nepopolno pozitivno pravo. V razmerju do načel naravnega prava je pozitivno pravo lahko z njimi bolj ali manj soglasno, lahko je z njimi v še znosnem razkoraku ali pa je z njimi v popolnem nasprotju (npr. v primeru različnih diskriminacij glede na rojstvo). Danes se naravno pravo vse bolj ujema s človekovimi pravicami, ki so univerzalne vrednote. Uresničevanje temeljnih pravic temelji na komutativni in distributivni pravičnosti, ki sta že od antike temeljni vodili kulture prava.« (www.sazu.si/files/file-31.pdf)

V Evropi je zasebnost tudi ustavna kategorija.⁶ K velikemu obratu v presojah Evropskega sodišča so prispevali zlasti dogodki po smrti angleške princese Diane, ki je umrla tudi zaradi agresivnega zasledovanja snemalcev komercialnih medijev.⁷ Po tem dogodku je Svet Evrope sprejel znamenito *Resolucijo o pravici do zasebnosti* (Resolucija Parlamentarne skupščine Sveta Evrope št. 1165 o pravici do zasebnosti z dne 26. junija 1998). Z razsodbo v primeru *Von Hannover proti Nemčiji* (odločba z dne 24. junija 2004) pa je ESČP poleg prepovedi, da se država ne sme vmešavati v zasebno življenje posameznika, izpostavilo tudi dolžnost države, da posameznika in njegovo zasebnost aktivno zaščiti. Evropsko sodišče je v svojih odločbah večkrat poudarilo, da nobena od pravic nima vnaprej večje teže ali prednosti pred drugo (Brenk, 2006).

Ko se sooči več človekovih pravic, morajo sodišča skrbno pretehtati vse okoliščine posameznega primera, da bi na tej podlagi odločila, katera pravica naj ima v posameznem primeru večjo težo. Tudi slovensko Ustavno sodišče je povzelo sklicevanje ESČP na široko pojmovanje zasebnosti v svoji odločbi št. U-I-25/95 (Uradni list RS, št. 5/98, Odl. US VI, 158 z dne 27. novembra 1997), s katero je podalo tudi najboljšo opredelitev človekovih pravic v našem ustavnopravnem redu: »Človekove pravice so kot izhodiščni in osrednji del ustavne ureditve, ki opravičujejo opredelitev Slovenije kot demokratične in pravne države, tako ključnega pomena, da Ustava poleg tega, da jih izčrpno navaja, zagotavlja tudi njihovo neposredno uresničevanje. Določbe o pravicah niso samo zavezujoči napotki za zakonodajalca, temveč neposredno uporabljiva jamstva za vsakega posameznika. Ustavne določbe, s katerimi se varujejo pravice posameznika, so izrazito restriktivne narave. Temeljna vrednota Ustave, iz katere moramo izhajati, je namreč varstvo pred posegi v njegovo integriteto.«

⁶ Najpomembnejši dokument s področja človekovih pravic in temeljnih svoboščin na območju Evrope je Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin in njen 8. člen, ki pravi, da ima »vsakdo pravico do spoštovanja svojega zasebnega in družinskega življenja, svojega doma in dopisovanja. Javna oblast se ne sme vmešavati v izvrševanje te pravice, razen če je to določeno z zakonom in nujno v demokratični družbi zaradi državne varnosti, javne varnosti ali ekonomske blaginje države, zato da se prepreči nered ali zločin, da se zavaruje zdravje ali morala ali da se zavarujejo pravice in svoboščine drugih.« Ta dokument je pomemben tudi zato, ker je »osnova«, na podlagi katere odloča in deluje Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP).

⁷ Aleš Bučar Ručman (2011) je izdelal analizo medijskega poročanja o kriminaliteti v Sloveniji, kjer lahko spoznamo, da medijsko poseganje v zasebnost posameznika ni zgolj navada zahodnega sveta (najnovejši primer je na primer afera novinarskega prisluškovanja v Veliki Britaniji), temveč stvar vsakdanjika tudi v Sloveniji.

Če si še nekoliko ogledamo prakso Ustavnega sodišča Slovenije, lahko vidimo, kako ostro stališče je sprejelo glede varovanja pravice do zasebnosti in drugih osebnostnih pravic; v 20., 21. in 22. točki obrazložitve (Odl. US št. U-I-272/98-26, Uradni list RS, št. 48/2003 z dne 23. maja 2003), s katero je razveljavilo določbe prvega, drugega in tretjega odstavka 49. člena Zakona o policiji in določbe 96. do 107. člena Pravilnika o policijskih pooblastilih, se je tako opredelilo oziroma povzelo svoja stališča: »Pravica do (nedotakljivosti) zasebnosti vzpostavlja posamezniku krog intimnega lastnega delovanja, kjer sme z garancijo države sam odločati o tem, katere posege vanj bo dopustil (odločba št. Up-50/99 z dne 14. 12. 2000, Uradni list RS, št. 1/01 in Odl. US IX, 310). Zasebnost je bolj ali manj sklenjena celota človekovih ravnanj in ukvarjanj, občutij in razmerij, za katero je značilno in konstitutivno, da si jo oblikuje in vzdržuje sam ali sam z najbližjimi, s katerimi živi v intimni skupnosti, in da v njej biva z občutkom varnosti pred vdorom javnosti ali kogarkoli nezaželenega (odločba št. Up-32/94 z dne 13. 4. 1995, Odl. US IV, 38). Izhajajoč iz teh stališč je predmet z ustavo varovane zasebnosti opredeljen funkcionalno in prostorsko. Zasebna je lahko zadeva glede na svojo vsebino ali glede na prostor, kjer se odvija. Pred razkritjem so varovane posameznikove osebne zadeve, ki jih ta želi ohraniti skrite in ki po naravi stvari ali glede na moralna in drugače ustaljena pravila ravnanja v družbi veljajo za take (npr. spolno življenje, zdravstveno stanje, zaupni pogovori med bližnjimi, dnevniški zapisi). Prostorski vidik zasebnosti je ustavno sodišče opredelilo že v odločbi št. U-I-25/95. Posameznik je pred razkritjem svojega ravnanja varovan tam, kjer utemeljeno pričakuje, da bo sam. Njegovo domovanje je prvi, ne pa edini tak kraj. Varovan je na vsakem kraju, kjer lahko utemeljeno in s tem razvidno za druge pričakuje, da ne bo izpostavljen očem javnosti. [...] Med osebne pravice posameznika sodi tudi pravica do samostojnega odločanja v lastnih zadevah. Ta predpostavlja, da je posameznik svoboden v odločanju o tem, kako naj ravna, in tudi v ravnanju v skladu s svojo odločitvijo. Svoboda odločanja osebe, ki ne more dovolj zanesljivo imeti pregleda nad tem, katere informacije, ki jo zadevajo, so znane v okolju, kjer živi, in ki ne more vsaj do določene mere oceniti vedenja, kaj sogovornik ve o njej, je bistveno omejena. Pravni red, v katerem posameznik ne more več vedeti, kdo, kaj in kdaj o njem ve, ni združljiv s pravico do samostojnega odločanja v lastnih zadevah. [...] Že iz okoliščine, da se lahko osebo opazuje tudi na zasebnih ali drugače zaprtih krajih, se pravi na krajih, kjer upravičeno pričakuje zasebnost, izhaja, da lahko ukrep [ki to omogoča – op. a.] posega v ustavno zagotovljeno nedotakljivost zasebnosti.«

V nadaljevanju bomo podrobneje opisali posamezne sklope pravice do zasebnosti. Razčlemba splošne pravice do zasebnosti je pomembna predvsem z vidika specifičnih pogojev, ki so se razvili za (kazensko)pravne posege v te pravice.

a) Splošna pravica do zasebnosti

Človekovo zasebnost pojmuje kot nemoteno in svobodno uveljavljanje osebnega in družinskega življenja brez vmešavanja ali nadziranja s strani države ali drugih posameznikov. Njeno najsplošnejšo opredelitev najdemo zapisano v 35. člen Ustave, ki pravi: *Zagotovljena je nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic.* Gre za pravice človeka, ki obsegajo posameznikovo najožjo zasebno sfero (duševnost, ime in čast, podoba). Glede na to, da ni mogoče najti enotne definicije zasebnosti, je pod to splošno pravico mogoče všteti tako pravico do osebne avtonomije, do zasebnega življenja, do nadzora informacij o samem sebi kot pravico do pričakovanja zaupnosti ali intimnosti, anonimnosti in tajnosti (Kavčič in Grad, 2000). Če poenostavimo, lahko rečemo, da je pri splošni opredelitvi zasebnosti pomemben predvsem poudarek, da pravo varuje ljudi oziroma odnose med njimi. Klemenčič (2005) poudarja, da za državo oziroma policijo, ki z uporabo pooblastil omejuje človekove pravice in svoboščine ter posega vanje, demokratična logika (dovoljeno je vse, kar ni izrecno prepovedano) ne velja, ampak je policiji dovoljeno zgolj to, kar ji je izrecno dovoljeno v zakonu («*numerus clausus*» policijskih pooblastil). Tako ugotovimo, da varovanje zasebnosti pomeni obsežno, negativno pravico varstva posameznika zoper posege države ali tretjih v njegovo intimno sfero, osebnost in dostojanstvo.

b) Teritorialni koncept zasebnosti

Hiša, stanovanje, soba in podobno, ne glede na to, ali gre za lastninsko ali najemno razmerje, je prostor, v katerem poteka zasebnost, in kot taka mora biti tudi varovana. Prostorsko zasebnost varuje 36. člen Ustave RS (nedotakljivost stanovanja), ki določa varovanje zasebnosti kot teritorialnega koncepta. Že leta 1967 je Vrhovno sodišče ZDA v primeru Katz vs. ZDA (Vrhovno sodišče ZDA, 389 U.S. 347) odločilo, da je osebno varstvo zasebnosti bistveno pomembnejše od teritorialne varnosti. S tem je ustvarilo test »razumno pričakovane zasebnosti (angl. reasonable expectation of privacy), ki pravi, da je pri vprašanih zasebnosti treba imeti ves čas v mislih dejstvo, da pravo ne štiti zgolj prostorov, lastnine ali lastnikov, temveč posameznika, ki v določenem prostoru ali določenem ravnanju upravičeno pričakuje zasebnost. Leta 1997 je enako odločitev sprejelo tudi ESČP v primeru Halford vs. Združeno kraljestvo (25. junij 1997, Reports 1997-III), v katerem je šlo za vprašanje o »razumni pričakovani zasebnosti« policistke, ki je telefonirala iz službenega telefona: »*Nikakršnega dokaza ni, da je bilo ge. Halford kot uporabnici notranjega komunikacijskega sistema na policijski postaji v Merseysidu dano kakršnokoli opozorilo, da bodo klici na tem sistemu podvrženi nadzoru. Sodišče meni, da je glede teh klicev razumno pričakovala zasebnost, njeno pričakovanje pa je podkrepila še vrsta drugih de-*

javnikov. Kot pomočnica poveljnika je sama uporabljala svojo pisarno, kjer sta bila dva telefona, pri čemer je bil eden od njiju namenjen posebej za njeno zasebno uporabo[...].«

Glede na to, da je poleg uporabe strelnega orožja, odvzema prostosti in prikritih preiskovalnih ukrepov (PPU) preiskava stanovanja in drugih prostorov tisto policijsko pooblastilo, s katerim se najgloblje in najintenzivneje posega v osebno integriteto človeka, je to področje ukrepov eno izmed normativno najbolj dodelanih in razčlenjenih (Griljc, 2006).

c) Komunikacijska zasebnost

V času razcveta informacijske tehnologije je iz dneva v dan pomembnejši 37. člen Ustave, ki določa, da je *zagotovljena tajnost pisem in drugih občil.* Z omenjenim členom se pojem komunikacijske zasebnosti, kot poudarja Klemenčič (2002; v Šturm in drugi, 2002), »ne ustavi zgolj pri zagotavljanju zaupnosti vsebine sporočanja podatkov, povezanih z njo, ampak hkrati prepoveduje tudi nesorazmerne prepovedi komuniciranja z zunanjim svetom«. Z že omenjenim razmahom informacijske tehnologije v 20. stoletju pa je vprašljiva predvsem zasebnost komuniciranja po svetovnem spletu. Že res, da so (nekatero) stvari z internetom postale enostavnejše in hitrejša, a ne smemo pozabiti, da je s sodobno tehnologijo (še bolj) opremljena država, ki nas s tem (lahko) še lažje nadzoruje⁸ in tako »oži življenjski prostor ene najbolj temeljnih človekovih pravic – pravice do zasebnosti« (Klemenčič, 2002). Ker se poseg v komunikacijsko zasebnost šteje kot eden najhujših posegov v zasebnost, morajo biti kumulativno izpolnjeni vsi naslednji pogoji: (a) poseg mora biti specifično opredeljen in določen v zakonu, da ga dovoli sodišče, (b) čas izvajanja posega mora biti določno omejen in (c) poseg mora biti nujen za uvedbo ali potek kazenskega postopka ali za varnost države, kjer sta upoštevani tudi načeli nujnosti in sorazmernosti. Pri zaščiti komunikacijske zasebnosti je upoštevanje teritorialnega ali lastninskega koncepta zasebnosti v večini neuporabno. Tu je treba izhajati iz potrebe po varovanju zaupnosti razmerij, v katere pri sporočanju vstopa posameznik (Klemenčič, 2002; v Šturm in drugi, 2002: 392–393). Čeprav je varstvo tajnosti pisem in drugih občil z ustavnega vidika ena najbolj varovanih pravic, ne more biti absolutno. ESČP je tako tudi odločilo v primeru Klass in drugi vs. Nemčija (6. september 1978, A28), ko je zapisalo: »[...] *tajen nadzor (tele)komunikacij je dejstvo, ki ga sodišče, čeprav z obžalovanjem, v današnjih časih moderne*

⁸ Aleš Završnik (2010) v svoji analizi podaja celovit pregled teoretičnih razlag nadzora v sodobni družbi, še posebej pa analizira vprašanje tehničnega nadzora vsakdanjega življenja. S slednjim se prostor zasebnosti posameznika močno zmanjšuje, včasih posameznika celo razgalja.

družbe smatra kot nujno potreben element zagotavljanja nacionalne varnosti.« Klemenčič (2002; v Šturm in drugi, 2002: 401) poudarja, da je pri presoji o dopustnosti posega v pravico do zasebnosti na splošno in posebej glede tajnosti pisem in drugih občil ključen že omenjeni ustavnosodni test – tako imenovano razumno pričakovanje zasebnosti. Kot smo že omenili, je ta test prvo uporabilo Vrhovno sodišče ZDA v primeru Katz vs. ZDA (Vrhovno sodišče ZDA, 389 U.S. 347), kasneje pa je tako odločitev sprejelo tudi ESČP v primeru Halford vs. Združeno kraljestvo. Pri presoji moramo soočiti pričakovanje zasebnosti in upravičenost njenega pričakovanja. Klemenčič (prav tam) iz navedenega povzema: »Pravo ne štiti zgolj prostorov, lastnine ali lastnikov, temveč posameznike, ki v določenem trenutku, v določenem prostoru ali pri določenem ravnanju (upravičeno) pričakujejo svojo zasebnost.«

č) Informacijska zasebnost

S komunikacijsko zasebnostjo je tesno povezana informacijska zasebnost, ki je predmet varstva 38. člena Ustave. Z varstvom informacijske zasebnosti je zagotovljeno varstvo osebnih podatkov, s katerim je posamezniku omogočeno, da »nepovabljenim tretjim ne razkrije določenih informacij in da ima nadzor nad tem, katere informacije in v kakšnem obsegu bo predstavil svetu« (Klemenčič in drugi, 2002: 197). Posegov v našo zasebnost je z modernimi informacijskimi tehnologijami iz dneva v dan več. Kako se posamezniki lahko borimo proti temu, kje so meje in kaj storiti, so vprašanja, na katera obstaja vedno več odgovorov. Pirc Musarjeva in sodelavci (2006) poudarjajo, »da nas neposredno trženje, videonadzor, biometrija (ki ni več znanstvena fantastika), obdelava osebnih podatkov v šolah in zdravstvu, javnem in zasebnem sektorju nasploh, povezovanje zbirk osebnih podatkov in informatizacija na vseh področjih vsakdanjega življenja vodi do tega, da »veliki brat' lahko izve o nas tako rekoč vse«. Zato je nujno biti kot posameznik izredno previden in se zavedati morebitnih posledic, ki nas lahko z nepremišljenim posredovanjem osebnih podatkov doletijo. Pravica do varstva osebnih podatkov je temeljna človekova pravica, ki jo varuje tudi *Ustava v 38. členu*. Čebulj (1998) je slednji člen razčlenil z naslednjimi besedami: »Iz besedila, ki določa varstvo osebnih podatkov kot človekovo pravico, izhajajo štiri načela: načelo zakonitosti, načelo predhodne določitve namena zbiranja in uporabe osebnih podatkov, načelo seznanjenosti z zbiranjem osebnih podatkov in načelo sodnega varstva.«

2 Opis metode, uporabljenega instrumentarija in vzorca

V raziskavi je sodelovalo 118 udeležencev raziskave, in sicer 53 (44,9 odstotka) komandirjev policijskih postaj in 65

(55,1 odstotka) študentov varstvoslovja. Študente varstvoslovja smo v raziskavo vključili kot primerjalno skupino javnosti, ki v času svojega študija spozna tako vsebine s področja človekovih pravic kot policijskih pooblastil, in tako lahko predstavlja strokovno kritično javnost. Komandirje policijskih postaj pa smo v raziskavo vključili kot primarno skupino za analizo, pri čemer smo izhajali iz predpostavke, da je vloga neposrednih policijskih šefov pri izvajanju policijskih pooblastil ključnega pomena, saj neposredno vodijo in nadzirajo delo policistov, ki izvajajo policijska pooblastila. V raziskavi je sodelovala več kot polovica vseh komandirjev policijskih postaj, kar pomeni, da so rezultati reprezentativni za prvo (lokalno) raven policijskega vodstva.

Med študenti je bilo 40 odstotkov anketirancev ter 60 odstotkov anketirank, vsi komandirji policijskih postaj so bili moškega spola. Študenti so bili stari od 20 do 43 let (v povprečju 26,12 leta), komandirji policijskih postaj pa so bili stari od 30 do 53 let (v povprečju 40,87 leta). Komandirji policijskih postaj so imeli v povprečju 22,58 leta delovne dobe, na sedanjem delovnem mestu pa so delali v povprečju 4,81 leta. Višjo izobrazbo je imelo 5,7 odstotka komandirjev policijskih postaj, velika večina (90,6 odstotka) jih je imela končano visoko šolo ali fakulteto, dva med njimi pa sta končala tudi podiplomsko izobraževanje. Med študenti je bil eden iz prvega letnika, 38 (58,5 odstotka) jih je bilo iz tretjega letnika, 10 (15,4 odstotka) iz četrtega letnika, 16 (24,6 odstotka) pa jih je bilo na magistrskem študiju varstvoslovja.

Zbiranje podatkov je bilo izvedeno leta 2007 z anketnim vprašalnikom, v katerem so bili udeležencem raziskave predstavljeni posamezni opisi – kratke zgodbe, na podlagi katerih so morali anketiranci oceniti določene parametre, povezane z vsebino zgodbe. Anketirancem smo predstavili naslednje kratke zgodbe:

1. »Tiskovni predstavnik ene izmed policijskih uprav je na novinarski konferenci novinarje obvestil, da so zoper lokalnega politika podali kazensko ovadbo zaradi suma prejemanja podkupnine. Povedal je polno ime in priimek ovdane osebe. Ocenite dejanje tiskovnega predstavnika.«

2. »Sodni izvršitelj je poskušal opraviti izvršbo v stanovanju dolžnika. Na hodniku pred stanovanjem se je med njima vnel glasen prepir, zato so na kraj dogodka prišli policisti in predlagali dolžniku, da vsi skupaj stopijo v stanovanje in se v miru pogovorijo. Čeprav se dolžnik s tem ni strinjal, je policist odprl vrata, vstopil v stanovanje in vanj povabil tudi druge vpletene v spor.«

3. »Zaposleni v enem od ministrstev so od vodstva dobili obvestilo, da lahko elektronsko pošto, ki jo pošiljajo iz službenega elektronskega naslova, uporabljajo le v službene namene in da lahko pooblaščeni predstojniki ministrstva kadarkoli pregledajo

vsebinsko elektronske pošte, poslano iz službenega elektronskega naslova. Ocenite dopis vodstva ministrstva.«

4.»Policist pri peš patroliranju sreča prijateljico, ki mu v pogovoru omeni, da je imela pred kratkim prometno nesrečo na parkirišču. Povzročitelj ji je dal svojo telefonsko številko, sedaj pa se na klice noče oglasiti. Ker si je zapisala registrsko številko in njegovo ime, ga prosi, da preveri naslov povzročitelja, da bo lahko uveljavljala povrnitev povzročene škode. Policist svoji prijateljici ugotovi in po radijski zvezi s preverjanjem dobi podatke. Ocenite vedenje policista.«

Pri vsaki od teh zgodb smo anketirancem postavili naslednja vprašanja:

- Ali je opisano dejanje po vašem mnenju napačno?
- Ali opisano dejanje po vašem mnenju predstavlja kršitev človekovih pravic?
- Ali opisano dejanje po vašem mnenju posega v posameznikovo zasebnost?

Anketirancem sta bili zagotovljeni anonimnost in zaupnost njihovih odgovorov. Študenti so bili anketirani v pros-

njenega pa je vrnila več kot polovica komandirjev policijskih postaj. Analiza vprašalnika je bila izvedena z licenčnim programom SPSS.

3 Predstavitev rezultatov in interpretacija

V nadaljevanju bomo pri vsakem opisu predstavili rezultate opisne statistike, primerjalno med dvema skupinama: komandirji in študenti varstvoslovja (za ugotavljanje statistično značilnih razlik smo uporabili metodo primerjave povprečnih vrednosti med skupinama – t-test). Za komandirje policijskih postaj smo izvedli tudi korelacijsko analizo s posameznimi socialnodemografskimi podatki.

Najprej so predstavljeni rezultati analize primera, ki spada v splošno pravico do zasebnosti. Zgodba, na katero so se nanašala vprašanja, se je glasila: »Tiskovni predstavnik ene izmed policijskih uprav je na novinarski konferenci novinarje obvestil, da so zoper lokalnega politika podali kazensko ovadbo zaradi suma prejemanja podkupnine. Povedal je polno ime in priimek ovdane osebe. Ocenite dejanje tiskovnega predstavnika.«

Tabela 1a: Odgovori komandirjev policijskih postaj (splošna pravica do zasebnosti)

	Nikakor ne (v %)	V manjši meri (v %)	Delno (v %)	Močno (v %)	Zelo močno (v %)	Povprečna vrednost	Standardni odklon
Ali je opisano dejanje po vašem mnenju napačno?	3,9	2,0	11,8	29,4	52,9	4,25	1,017
Ali opisano dejanje po vašem mnenju predstavlja kršitev človekovih pravic?	4,0	8,0	14,0	34,0	40,0	3,98	1,116
Ali opisano dejanje po vašem mnenju posega v posameznikovo zasebnost?	4,0	4,0	6,0	40,0	46,0	4,20	1,010

Tabela 1b: Odgovori študentov varstvoslovja (splošna pravica do zasebnosti)

	Nikakor ne (v %)	V manjši meri (v %)	Delno (v %)	Močno (v %)	Zelo močno (v %)	Povprečna vrednost	Standardni odklon
Ali je opisano dejanje po vašem mnenju napačno?	12,3	13,8	26,2	23,1	24,6	3,34	1,326
Ali opisano dejanje po vašem mnenju predstavlja kršitev človekovih pravic?	6,2	10,8	24,6	33,8	24,6	3,60	1,157
Ali opisano dejanje po vašem mnenju posega v posameznikovo zasebnost?	6,2	9,2	12,3	36,9	35,4	3,86	1,184

torih Fakultete za varnostne vede, komandirji pa so dobili anketni vprašalnik po pošti s povratno kuverto. Vprašalnik je bil poslan na vse policijske postaje v Sloveniji, pravilno izpol-

Iz zgornjih tabel lahko vidimo, da so komandirji veliko bolj kritični do opisanega vedenja kot študenti varstvoslovja. Razlika pri vprašanju *Ali je opisano dejanje po vašem mnenju*

napačno? je med komandirji in študenti varstvoslovja tudi statistično značilna ($t = -4,082, p = ,000$), medtem pa pri drugih dveh vprašanjih med primerjavnima skupinama nismo ugotovili statistično značilnih razlik. Komandirji resnost/napačnost opisanega vedenja ocenjujejo intenzivneje kakor študenti varstvoslovja. Na splošno pa lahko rečemo, da so le redki opisano vedenje označili, kot da ni napačno, skoraj soglasno pa so se strinjali, da je vedenje poseg v zasebnost posameznika.

Smo pa pri komandirjih s korelacijsko analizo ugotovili statistično značilne in negativne razlike glede na število let na delovnem mestu komandirja policijske postaje; komandirji z več let delovne dobe na trenutnem delovnem mestu so vedenje manj pogosto označili za napačno kakor komandirji z manj delovnih izkušenj na trenutnem delovnem mestu ($r = -,283, p = ,046$). Tu se je začela izrisovati ena od ugotovitev raziskave, ki jo bomo okrepili tudi v nadaljevanju: bolj izkušeni komandirji so, vsaj kar se tiče pravice do zasebnosti, tej pravici manj naklonjeni kakor komandirji z manj delovnih izkušenj. Pri drugih demografskih spremenljivkah (starost, izobrazba ...) razlik pri komandirjih nismo opazili.

Sledi predstavitev rezultatov odgovorov na vprašanje, ki je bilo povezano s teritorialno zasebnostjo. Anketiranci so ocenjevali dejstva, zapisana v naslednji zgodbi: »*Sodni izvršitelj je poskušal opraviti izvršbo v stanovanju dolžnika. Na hodniku pred stanovanjem se je med njima vnel glasen prepir, zato so na kraj dogodka prišli policisti in predlagali dolžniku, da vsi skupaj*

stopijo v stanovanje in se v miru pogovorijo. Čeprav se dolžnik s tem ni strinjal, je policist odprl vrata, vstopil v stanovanje in vanj povabil tudi druge vpletene v spor.«

Tudi vedenje, ki se nanaša na teritorialni koncept zasebnosti, so anketiranci v veliki večini ocenili kot napačno, se pa delež tistih, ki menijo, da je takšno vedenje hkrati tudi kršitev posameznikove človekove pravice oziroma da prestavlja poseg v njegovo zasebnost, v primerjavi z oceno napačnosti takšnega ravnanja pri komandirjih zmanjša za skoraj 20 odstotkov. Komandirji sicer vedenje policista ocenjujejo kot napačno, vendar v manjši meri ocenjujejo, da je takšno vedenje zelo močan poseg v posameznikovo zasebnost. Sicer pa pri odgovorih med študenti varstvoslovja in komandirji policijskih postaj pri opisanem vedenju nismo ugotovili statistično značilnih razlik. Prav tako pri komandirjih nismo ugotovili statistično značilnih povezav med oceno opisanega vedenja in demografskimi spremenljivkami.

V nadaljevanju so prikazani odgovori na vprašanje, ki je bilo povezano s komunikacijsko zasebnostjo. Anketiranci so ocenjevali dejstva, zapisana v naslednji zgodbi: »*Zaposleni v enem od ministrstev so od vodstva dobili obvestilo, da lahko elektronsko pošto, ki jo pošiljajo iz službenega elektronskega naslova, uporabljajo le v službene namene in da lahko pooblaščeni predstojniki ministrstva kadarkoli pregledajo vsebino elektronske pošte, poslana iz službenega elektronskega naslova. Ocenite dopis vodstva ministrstva.*«

Tabela št. 2a: Odgovori komandirjev policijskih postaj (teritorialna zasebnost)

	Nikakor ne (v %)	V manjši meri (v %)	Delno (v %)	Močno (v %)	Zelo močno (v %)	Povprečna vrednost	Standardni odklon
Ali je opisano dejanje po vašem mnenju napačno?	1,9		5,8	17,3	75,0	4,63	0,768
Ali opisano dejanje po vašem mnenju predstavlja kršitev človekovih pravic?	1,9	3,8	11,3	28,3	54,7	4,30	0,952
Ali opisano dejanje po vašem mnenju posega v posameznikovo zasebnost?	/	3,8	13,5	26,9	55,8	4,35	0,861

Tabela št. 2b: Odgovori študentov varstvoslovja (teritorialna zasebnost)

	Nikakor ne (v %)	V manjši meri (v %)	Delno (v %)	Močno (v %)	Zelo močno (v %)	Povprečna vrednost	Standardni odklon
Ali je opisano dejanje po vašem mnenju napačno?	3,1	1,5	7,7	24,6	63,1	4,43	0,935
Ali opisano dejanje po vašem mnenju predstavlja kršitev človekovih pravic?	1,5	1,5	7,7	29,2	60,0	4,45	0,830
Ali opisano dejanje po vašem mnenju posega v posameznikovo zasebnost?	/	1,5	9,2	20,0	69,2	4,57	0,728

Tabela št. 3a: Odgovori komandirjev policijskih postaj (komunikacijska zasebnost)

	Nikakor ne (v %)	V manjši meri (v %)	Delno (v %)	Močno (v %)	Zelo močno (v %)	Povprečna vrednost	Standardni odklon
Ali je opisano dejanje po vašem mnenju napačno?	47,2	3,8	18,9	22,6	7,5	2,40	1,459
Ali opisano dejanje po vašem mnenju predstavlja kršitev človekovih pravic?	46,2	15,4	11,5	17,3	9,6	2,29	1,446
Ali opisano dejanje po vašem mnenju posega v posameznikovo zasebnost?	42,3	11,5	13,5	21,2	11,5	2,48	1,502

Tabela št. 3b: Odgovori študentov varstvoslovja (komunikacijska zasebnost)

	Nikakor ne (v %)	V manjši meri (v %)	Delno (v %)	Močno (v %)	Zelo močno (v %)	Povprečna vrednost	Standardni odklon
Ali je opisano dejanje po vašem mnenju napačno?	16,9	15,4	33,8	16,9	16,9	3,02	1,305
Ali opisano dejanje po vašem mnenju predstavlja kršitev človekovih pravic?	18,5	20,0	23,1	21,5	16,9	2,98	1,364
Ali opisano dejanje po vašem mnenju posega v posameznikovo zasebnost?	15,4	18,5	16,9	27,7	21,5	3,22	1,386

Iz zgornjih tabel lahko vidimo, da se razlike pri oceni vedenja državnega organa med komandirji policijskih postaj in študenti močno razlikujejo. Študenti v primerjavi s komandirji opisano vedenje ocenjujejo kot veliko bolj napačno – razlike so statistično značilne ($t = 2,431$, $p = ,017$); le dobra petina komandirjev je odločitev ministrstva ocenila kot napačno, medtem ko je takšnih študentov več kot tretjina. Da gre za kršitev človekovih pravic, se strinja veliko več študentov kot komandirjev policijskih postaj ($t = 2,671$, $p = ,009$), enako pomembne razlike pa najdemo tudi pri oceni, da gre za poseg v posameznikovo zasebnost ($t = 2,745$, $p = ,007$). Zaključimo lahko, da je vprašanje komunikacijske zasebnosti veliko bolj prisotno v zavedanju študentov varstvoslovja kakor v zavedanju komandirjev policijskih postaj. Ti so, ko so tehtali lastninsko pravico in pravico do komunikacijske zasebnosti, prvi dali veliko večjo prednost, kot so to storili študenti varstvoslovja.

Pri analizi odgovorov komandirjev policijskih postaj lahko ugotovimo, da med njimi ne prihaja do razlik v odgovorih, ki bi bile povezane s posameznimi demografskimi spremenljivkami, saj med starostjo, izobrazbo in delovnimi izkušnjami ter ocenami glede opisanega primera nismo ugotovili statistično značilnih korelacij.

Zadnja kratka zgodba, ki so jo ocenjevali anketiranci, se je spet nanašala na vedenje policista in spada na področje

informacijske zasebnosti: »Policist pri peš patroljiranju sreča prijateljico, ki mu v pogovoru omeni, da je imela pred kratkim prometno nesrečo na parkirišču. Povzročitelj ji je dal svojo telefonsko številko, sedaj pa se na klice noče oglasiti. Ker si je zapisala registrsko številko in njegovo ime, ga prosi, da preveri naslov povzročitelja, da bo lahko uveljavljala povrnitev povzročene škode. Policist svoji prijateljici ugodi in po radijski zvezi s preverjanjem dobi podatke. Ocenite vedenje policista.«

Tabela št. 4a: Odgovori komandirjev policijskih postaj (informacijska zasebnost)

	Nikakor ne (v %)	V manjši meri (v %)	Delno (v %)	Močno (v %)	Zelo močno (v %)	Povprečna vrednost	Standardni odklon
Ali je opisano dejanje po vašem mnenju napačno?	5,7	5,7	9,4	20,8	58,5	4,21	1,183
Ali opisano dejanje po vašem mnenju predstavlja kršitev človekovih pravic?	13,5	7,7	19,2	26,9	32,7	3,58	1,337
Ali opisano dejanje po vašem mnenju posega v posameznikovo zasebnost?	9,6	9,6	23,1	21,2	36,5	3,65	1,327

Tabela št. 4b: Odgovori študentov varstvoslovja (informacijska zasebnost)

	Nikakor ne (v %)	V manjši meri (v %)	Delno (v %)	Močno (v %)	Zelo močno (v %)	Povprečna vrednost	Standardni odklon
Ali je opisano dejanje po vašem mnenju napačno?	7,7	7,7	35,4	20,0	29,2	3,55	1,212
Ali opisano dejanje po vašem mnenju predstavlja kršitev človekovih pravic?	9,4	18,8	25,0	17,2	29,7	3,39	1,341
Ali opisano dejanje po vašem mnenju posega v posameznikovo zasebnost?	9,2	15,4	26,2	21,5	27,7	3,43	1,299

Tako komandirji kot študenti so opisano vedenje zelo pogosto ocenili kot napačno. Pri oceni so bili komandirji bolj kritični kakor študenti, saj smo med skupinama ugotovili statistično značilne razlike ($t = -2,946$, $p = ,004$). Pri oceni, ali v opisnem primeru prihaja do kršitve človekovih pravic oziroma do posega v posameznikovo zasebnost, med primerjalnima skupinama nismo odkrili statistično značilnih razlik.

Smo pa pri komandirjih odkrili nekaj razlik v odvisnosti od demografskih dejavnikov; mlajši komandirji pogosteje kakor starejši ocenjujejo, da je opisano vedenje kršitev človekovih pravic ($r = -,337$, $p = ,014$), prav takšno korelacijo pa smo ugotovili pri delovni dobi; komandirji z manj let delovne dobe pogosteje kakor tisti z več let delovne dobe ocenjujejo, da je opisano vedenje poseganje v človekove pravice ($r = -,294$, $p = ,034$).

4 Razprava

Rezultati raziskave kažejo, da policijski šefi v visoki meri razumejo pravico do zasebnosti kot z ustavo varovano pravico posameznika, saj so bili v večini analiziranih primerov zelo kritični do posegov policije (in policistov) v zasebnost posameznika. To se je izkazalo pri oceni hipotetičnega primera nezakonitega posredovanja osebnega imena osumljenca v javnosti, kjer več kot 80 odstotkov anketiranih komandirjev

policijskih postaj takšno vedenje opisuje kot močno napačno, skoraj tri četrtine pa jih meni, da takšno vedenje predstavlja hudo kršitev človekovih pravic. V tem primeru smo ugotovili, da so bili policijski šefi bolj kritični kakor študenti varstvoslovja, ki pri opisnem primeru vedenja niso tako pogosto ocenjevali kot napačno ali kot kršitev. Zanimivo pa je, da so komandirji z več let delovne dobe na trenutnem delovnem mestu vedenje manj pogosto označili za napačno kakor komandirji z manj let delovnih izkušenj na trenutnem delovnem mestu – delovne izkušnje, kot kaže, ne ostrijo, ampak otopijo občutljivost policijskih šefov za človekove pravice na področju varovanja zasebnosti.

Komandirji policijskih postaj so bili enako občutljivi tudi pri opisu nezakonitega vstopa policista v stanovanje (vedenje je opredeljeno kot kršitev nedotakljivosti stanovanja oziroma kot poseg v posameznikovo teritorialno zasebnost). Čeprav je iz opisa izhajalo, da policist pri tem sploh ni izvajal policijskih pooblastil, ampak je avtoritarno hotel končati prepir, so takšno vedenje ocenili kot hudo kršitev človekovih pravic; tako oceno je podalo kar 83 odstotkov anketiranih policijskih šefov. So pa bili v tem primeru študenti varstvoslovja še bolj odločni; kar 89 odstotkov anketiranih študentov je vedenje ocenilo kot resno kršitev človekovih pravic. Da je to resen poseg v posameznikovo zasebnost, misli več kot 80 odstotkov anketiranih policijskih šefov in študentov varstvoslovja. Podobni so tudi rezultati v primeru, ko je policist posredoval

osebne podatke domnevnega storilca prekrška svoji prijateljici – več kot polovica komandirjev takšno ravnanje ocenjuje kot poseg v zasebnost, skoraj vsak osmi pa takšno vedenje ocenjuje kot močno napačno.

Zanimivi, vendar ne presenetljivi, pa so rezultati na področju zagotavljanja komunikacijske zasebnosti; v opisanem hipotetičnem primeru je vodstvo nekega ministrstva zaposlene obvestilo, da pri uporabi službenega elektronskega naslova ne morejo pričakovati zasebnosti; več kot polovica policijskih šefov meni, da vedenje ministrstva ne pomeni poseg v posameznikovo zasebnost, in so dali prednost lastninski pravici države. Ugotovimo lahko, da so policijski šefi pri tehtanju med pravico države in pravico posameznika do zasebnosti v opisanem primeru večinsko stopili na stran države, kar pa ni nujno v skladu s pravno prakso na tem področju (glej na primer sodbo ESČP Halford vs. Združeno kraljestvo). Študenti varstvoslovja so tu pogosteje stopili na stran pravice posameznika do komunikacijske zasebnosti.

Zanimiva je tudi medsebojna primerjava posameznih modalitet pravice do zasebnosti. Tako pri komandirjih policijskih postaj kot pri študentih varstvoslovja smo najvišjo stopnjo zavedanja zaznali pri teritorialni pravici do zasebnosti; ugotovimo lahko, da čeprav nimamo mnogo skupnega z ameriško pravno tradicijo, se tudi v percepciji v Sloveniji uveljavlja načelo, da je zasebnost temeljno povezana s konceptom teritorija (in s tem z lastninsko pravico). Najbolj je »ogrožena« pravica do zasebnosti v svoji komunikacijski komponenti. Samo pri tem konceptu smo tako pri komandirjih policijskih postaj kot tudi pri študentih varstvoslovja zaznali povprečne vrednosti, ki so bile manjše od 3 (na petstopenjski lestvici). Tu gre še posebej izpostaviti odločitve komandirjev policijskih postaj, ki so pri odločanju o posegu v komunikacijsko zasebnost dali prednost lastninski pravici. S tem pa so bili konsistentni v svojih odgovorih, saj smo percepcijo pomembnosti lastninske pravice ugotovili že pri analizi teritorialnega koncepta zasebnosti. Glede ranljivosti pravice do zasebnosti se komunikacijski zasebnosti v določeni meri pridružuje tudi informacijska zasebnost, medtem ko lahko ugotovimo, da sta koncepta teritorialne zasebnosti in splošne pravice do zasebnosti v visoki stopnji ponotranjena pri obeh analiziranih skupinah.

Raziskava je pokazala, da tako policijski šefi kot študenti varstvoslovja razumejo pravico do zasebnosti kot ustavno varovano pravico posameznika, kljub vsemu pa percepcija te pravice ni enoznačna. To še posebej velja za tiste modalitete pravice do zasebnosti, ki se nanašajo na komunikacijsko in informacijsko zasebnost. In ker gre za pravico, ki ni tako temeljito dojeta kot nekatere druge (na primer prepoved mučenja), velja (še zlasti v času krize in času globaliziranega in digitaliziranega sveta) tej pravici posvetiti še posebno pozornost. Je

namreč svoboščina, ki je krhka in potrebuje posebno skrbno nego, saj so jo mnogokrat pripravljene na oltarju učinkovitosti države žrtvovati tako politiki kot državni uradniki, ljudje pa se ji znajo mnogokrat odpovedati z neznošno lahkostjo.

Literatura

1. Brenk, N. (2006). **Svoboda tiskanih medijev in varstvo zasebnosti**. Magistrska naloga, Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani.
2. Bučar Ručman, A. (2011). Medijsko poročanje o kriminaliteti v Sloveniji. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**. Ljubljana. Let. 62. Št. 1. Str. 23–38.
3. Caharijas, D. (2006). Zbudili se bomo v nadzorovani družbi: Richard Thomas. **Objektiv**. Priloga časopisa Dnevnik. 23. december 2006. Str. 24–25.
4. Čebulj, J. (1998). Načela varstva osebnih podatkov na področju medicine. **Pravna praksa**, št. 19.
5. Dolinar, P., Jere, M., Meško, G., Podbregar, I., Eman, K. (2010). Trpinčenje na delovnem mestu – zaznavanje, pojavne oblike in odzivi. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**. Ljubljana. Let. 61. Št. 3. Str. 272–285.
6. Griljc, J. (2006). **Preiskava stanovanja in drugih prostorov – analiza prakse in odprta vprašanja**, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana.
7. Kavčič, I., Grad, F. (2000). Ustavna ureditev Slovenije. Druga spreminjena in dopolnjena izdaja. Gospodarski vestnik, Ljubljana.
8. Klemenčič, G., Kečanovič, B., Žaberl, M. (2002). **Vaše pravice v policijskih postopkih**. Založba Pasadena, Ljubljana.
9. Klemenčič, G., (2002). Svoboda ali varnost – zgrešena dilema. Posvet »Varovanje človekovih pravic in svoboščin v postopkih represivnih organov«, MNZ, Ljubljana.
10. Klemenčič, G., (2005). **Zbrana študijska literatura predmeta Človekove pravice in policijska pooblastila**. Fakulteta za policijsko-varnostne vede, Ljubljana.
11. Klemenčič, G., (2007). Opazovanje in nadzorovanje. **Objektiv**, priloga časopisa Dnevnik. 27. januar 2007, str. 15.
12. Kovačič, M. (2006). **Nadzor in zasebnost v informacijski družbi**. Znanstvena knjižnica, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
13. Pirc Musar, N., in drugi, (2006). **Zakon o varstvu osebnih podatkov s komentarjem**. (ZVOP-1, Uradni list RS, št. 86/2004, 113/2005).
14. Šinkovec, J. (1997). **Pravice in svoboščine**. ČZ Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
15. Šturm, L., in drugi (2002). **Komentar Ustave RS**. FPDES, Ljubljana.
16. Završnik, A. (2010). Tehnično nadzorovanje vsakodnevnega življenja – postdisciplinske teoretične perspektive. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**. Ljubljana. Let. 61., št. 2. Str. 17–190.
17. Zupančič, B. M. (1996). **Ustavno kazensko procesno pravo**. Založba Atlantis, Ljubljana.

The right to privacy in police procedures – an analysis of the view of police commanders

Branko Lobnikar, Ph.D., Associate Professor of Security Organisation Management, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana, Slovenia

Alenka Lobnikar, Graduate in Criminal Justice and Security Studies, Specialist in Police Management

In the survey, the authors analyse the perception of the right to privacy from the point of view of exercising police powers. A survey was carried out of opinions about interference with the right to privacy in the exercise of police powers on a sample of criminal justice students (n = 65) and police commanders from local police stations (n = 53). Short stories were presented to survey participants and they were asked to evaluate the situations. The authors established that police commanders have a high level of understanding of the right to privacy, since they were very critical of police encroachment on the privacy of the individual in the majority of analysed situations. This was evident in the evaluation of disclosure of the suspect's name to the public, as well as the description of the illegal entry of police into an apartment. The results are similar for a situation in which a police officer revealed the personal data of an alleged offender to his friend - more than half of all police commanders stated that such behaviour was an encroachment on privacy. The results in relation to guaranteeing communication privacy are interesting, although not surprising. It can be said that police commanders for the most part supported the state in the presented situation when weighing the material right of the state against the right of the individual to privacy but that is not necessarily in conformity with legal practice in the field. Criminal justice students more frequently supported the right of the individual to communication privacy.

Key words: human rights, privacy, territorial privacy, communication privacy, information privacy, police powers, police, criminal justice

UDC: 342.72/.73 + 351.74/.76